

05-09-2018

Reactie Erik Borgman op toespraak Minister Van Engelshoven

OPINIE - Minister Ingrid van Engelshoven citeerde bij de opening van het academisch jaar uitvoerig uit het boekje *Met het oog op goed samenleven: Cobbenhagen en onze universitaire cultuur* van professor Erik Borgman. Zij pleitte ervoor de emancipatoire functie van de universiteit te herstellen. Maar begreep zij zijn inzet wel, vraagt Borgman zich af. En begrijpt zij, begrijpen wij nog wel hoe emancipatie werkt. Een repliek over onderwijs en emancipatie.

Mensen helpen ons te helpen

Soms zie je pas hoe gelukkig een door jou gevonden formulering is als een ander hem overneemt. Tilburg University is "een plek waar wordt gezocht naar een weg in een wereld die chaotisch en bedreigend is, maar die eveneens een bron is van mogelijkheden tot geluk en goed leven". Aldus citeerde minister Ingrid van Engelshoven mij in haar toespraak bij de opening van het academisch jaar. Goh, geen slechte omschrijving, dacht ik. Van wat een universiteit behoort te zijn.

Als het goed is leren wij op de universiteit dat wij de wereld niet zomaar naar onze hand kunnen zetten, maar onze rol kunnen vinden in het verder opbouwen van de wereld door van de wereld te leren. Daar zitten allerlei aspecten aan. Ik werk aan een essay waar een aantal van die aspecten worden uitgewerkt. Om hopelijk het gesprek op gang te brengen over wat ons in een *post truth*-wereld te doen staat. Beschikbaar bij de *Dies*.

Emancipatie

Minister Van Engelshoven haalde vooral het emancipatoire aspect naar boven. Martinus Cobbenhagen heeft 91 jaar geleden een – toen nog – Hogeschool opgericht zodat daar mensen konden studeren voor wie dat niet vanzelfsprekend was. De minister signaleert terecht dat emancipatie van steeds weer nieuwe bevolkingsgroepen een belangrijke taak is van het onderwijs en maakt zich er – evenzeer terecht – zorgen over dat onderwijs op dit moment zo niet lijkt te functioneren.

Grootouders die ternauwernood de lagere school hadden afgemaakt, ouders voor wie de mulo het hoogst denkbare was en een dochter die als kind de universiteit zo vanzelfsprekend vond dat zij even dacht dat iedereen aan de universiteit had gestudeerd: ik ben zelf product van emancipatie door onderwijs. Ik beschouw het als de koninklijke weg: leren dat je van belang bent door te ontdekken hoe je iets in de wereld kan doen dat belang heeft. Zodat je kunt geloven dat zo niet de wereld, dan toch een aspect van de wereld dan misschien niet op jou zit te wachten, maar jou wel van harte verwelkomt. Om wie jij bent.

Verrijking of bedreiging

Mede door wat zij vertelde over de ongelijke schoolloopbaan en de ongelijke kansen van Yasmína en Nathalie, twee vrouwen die een rol spelen in het onderzoek van collega Jan Terwel aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, dacht ik even dat de minister iets van emancipatie begreep. Dat het daarvoor van belang is dat er iets van je verwacht wordt, dat er vertrouwen is dat er iets van waarde is dat alleen *jij* kunt bijdragen, dat je gezien wordt als verrijking voor de samenleving.

Martinus Cobbenhagen geloofde niet dat katholieken recht hadden op gelijke kansen en dat hen niets in de weg mocht worden gelegd. Hij geloofde dat zij iets te geven hadden wat de samenleving nodig had. Dat hun

emancipatie de samenleving beter zou maken. Geloven wij dat van Yasmina en de haren? Van al die anderen die niet passen in onze categorieën? We tonen ons vooral sceptisch en vijandig: als zij niet leren wat wij als waardevol beschouwen, dan denken wij hen niet nodig te hebben. Sterker, dan zijn zij een bedreiging. Wie zo kijkt, ziet het onderwijs niet als een emancipatiemotor, maar als een gelijkschakelmachine.

Mogen we nog afwijken?

Zelf ging ik op de universiteit werken, omdat daar een premie stond op afwijken en eigenwijs zijn. Niet aanpassen werd gewaardeerd. Lettend op het gedrag van veel collega's verdenk ik ze van een soortgelijk motief. Maar gunnen wij het ook nieuwe generaties? Gunnen wij hen af te wijken op hun manier, niet op de onze? Ik betwijfel het. Wij doen er onze studenten, maar evenzeer onze samenleving van vandaag en morgen mee tekort. Ingrid van Engelshoven viel voor mij van het voetstuk waar ze eventjes op had gestaan toen ze met haar voorstel kwam waarmee zij het journaal haalde. Emancipatie bevorderen door de universiteiten te verplichten niet meer dan 40 studiepunten te eisen voor een positief studieadvies na het eerste jaar – als het toch eens zo gemakkelijk zou zijn! Los van de precieze inhoud van de maatregel, maar denkt de minister nu echt dat het onderwijs de emancipatiefunctie terug kan krijgen door een paar mogelijke belemmeringen op te ruimen?! Als het antwoord 'neen' is en zij deed maar alsof, dan was haar speech een retorische truc van een politica. Dat is erg, maar als het antwoord 'ja' zou zijn, is het nog veel erger. Dan begrijpt zij er niets van en kunnen wij het herstel van de emancipatoire functie van onderwijs onder haar bewind helemaal wel vergeten. De universiteit zal er niet leuker en de samenleving niet beter van worden.

Tilburg University en Cobbenhagen

Onze eigen bestuurders gingen ter plekke niet op het voorstel van de minister in. Zij bezigden de gebruikelijke managementretoriek: het gaat fantastisch met ons, al zijn er ook zorgen en als we nog een beetje meer ons best doen, gaat het nog veel beter! Echt waar? Meer van hetzelfde? Krijgen we dan een universiteit die een plek is "waar wordt gezocht naar een weg in een wereld die chaotisch en bedreigend is, maar die eveneens een bron is van mogelijkheden tot geluk en goed leven"?

Denken wij, stiekem of openlijk, dat wij de ware weg al lang gevonden hebben en dat wij het beste af zijn als iedereen deze weg ook volgt? Of denken wij dat die weg toch niet te vinden is en we maar beter kunnen ophouden met zoeken? Vooralsnog ga ik ervan uit dat het antwoord op beide vragen negatief is. Wij willen ons immers nog altijd laten inspireren door Cobbenhagen en de traditie waarin hij stond en steeds nieuwe generaties helpen – neen, niet het beste uit zichzelf te halen, maar – op hun manier een bijdrage aan het goede leven van de toekomst te zijn.

Prof. dr. Erik Borgman is hoogleraar Publieke Theologie en directeur van het Tilburg Cobbenhagen Center